

چه موانعی بر سر راه تحقق همبستگی ملّی و مشارکت عمومی وجود دارد؟

الف. موانع همبستگی ملّی:

همبستگی و وحدت ملّی می‌تواند مهمترین هدف و اولویت یک نظام سیاسی را تشکیل دهد. این مقوله، امری مهم و حیاتی برای جامعه محسوب می‌شود. به تعبیر رهبر معظم انقلاب: «با وحدت ملّی، آبروی ملّت را بهتر می‌شود حفظ کرد. یک ملّت تمام آرمانهای بزرگ خودش را در سایه وحدت ملّی می‌تواند به دست آورد. اختلاف، تفرق کلمه، جدایی دلها از یکدیگر، رو در رو قرار دادن جناح‌ها و گروه‌ها و اشخاص و شخصیت‌ها با یکدیگر، نمی‌تواند هیچ خدمتی بکند.»^[1] با این مقدمه، می‌توان عواملی که به عنوان موانع بر سر راه تحقق وحدت و همبستگی ملّی به شمار می‌روند را این گونه بیان نمود:

۱. توطئه دشمنان: حضرت امام خمینی (ره) در این مورد می‌گویند: «...دست‌های اجنبی در کار می‌باشد تا دوباره ما را به وضع اولیه برگرداند، تفرقه بین صفوف ایرانیان بیاندازد»^[2] و در جایی دیگر خاطرنشان می‌کند: «از آغاز انقلاب تا کنون یکی از اهداف شوم و پلیدی که همواره مورد توجه استکبار جهانی و نوکران خارجی و داخلی آنان بوده است، دور کردن مردم از صحنه‌های انقلاب و گسترش پیوندهای پولادین آنان با آرمان‌های اجتماعی - سیاسی اسلام بوده است»^[3]

۲. تشویش اذهان ملّت: حضرت آیت الله خامنه‌ای در این مورد می‌گویند: «یکی از چیزهایی که این وحدت را خدشه دار می‌کند، مفاهیم مشتبهی است که دائمًا در فضای ذهنی مردم پرتاب می‌شود؛ هر کس هم به گونه‌ای معنایی کند؛ یک عده از این طرف، یک عده از آن طرف؛ جنجال و اختلاف غیر لازم تولید می‌شود! البته دشمن در همه این مسائل سود می‌برد و به احتمال زیاد در این مسائل یا در همه اش، یا در بعضی اش هم دست دارد»^[4]

۳. هواهای نفسانی: یکی دیگر از عواملی که مانع بزرگ در راه وحدت و همبستگی ملّی محسوب می‌شود، پیروی از هواهای نفسانی توسط بسیاری از انسان‌هاست. به تعبیر امام (ره): «اختلاف، ریشه اش از حبّ نفس است»^[5] ایشان همچنین تأکید می‌کند: «هر اختلاف و نزاعی شروع شود، از باطن خود انسان است و هر اتحاد و انسجامی که حاصل شود، از خداست»^[6]

۴. اظهارات نسنجیده برخی نخبگان: حضرت آیت الله خامنه‌ای می‌گویند: «یکی از چیزهایی که وحدت ملّی را تأمین می‌کند، این است که آن کسانی که سخنانشان در میان مردم، حوزه تأثیری دارد – یا مسئولند، یا چهرهٔ موجّه دینی‌اند، چهرهٔ روحانی‌اند، چهرهٔ سیاسی‌اند – در اظهارات خودشان کاری نکنند که یک گروه و جناح از مردم، دلهایشان نسبت به دیگران چرکین شود؛ فتنه انگیزی نکنند.» [۷]

۵. گروه گرایی: یکی از مهمترین موانع بر سر همبستگی ملّی، گروه گرایی کاذب و بعض‌اً مضرّ، توسط برخی از افراد این مرزو بوم است. امام خمینی (ره)؛ در این مورد خاطر نشان می‌کنند: «همهٔ قشرها به اسلام توجه بکنند، و این اختلافات و این مسائل که همهٔ مضر برای کشور ماست، ... از این‌ها دست بر دارند، گروه گروه نشوند.» [۸] و در جایی دیگر نیز تأکید می‌کنند: «ای گروههای مختلف! اگر شما برای کشور خودتان دلسوز هستید و برای ملت خودتان دلسوز هستید، باید بدانید که این ایجاد گروه‌های مختلف برای ملت ستم قاتل است... شماها اجتماع مسلمین را به هم می‌زنید و موجب تفرقه می‌شوید.» [۹]

ب. مشارکت عمومی:

مشارکت مردم در امور سیاسی و اجتماعی، یکی از مباحثه مهم در حوزه علوم سیاسی و فلسفه سیاسی است. اسلام نیز اهمیت خاصی برای این مقوله قائل است. به عنوان نمونه می‌توان به قسمت هایی از نامهٔ مولا علی – علیه السلام – خطاب به مردم مصر اشاره نمود. ایشان می‌فرمایند: «ای مردم مصر! نگویید ما سرپرستی چون مالک اشتر و امامی چون علی داریم. اگر در صحنه حاضر نباشد، شکست می‌خورید. ما در حال نبرد و جنگ با باطل هستیم. جامعه‌ای که در خواب باشد، دشمن بیدارش، او را رهانمی کند» [۱۰]. با این توضیح، می‌توان عواملی که به عنوان موانع بر سر راه تحقق مشارکت عمومی به شمار می‌روند را به اختصار، این گونه بیان کرد:

۱. ساختار سیاسی: ساختار سیاسی یک نظام، نقش بسیار زیادی در افزایش یا کاهش مشارکت عمومی دارد. اصولاً در نظام‌های سیاسی که مشارکت عمومی در آن‌ها زیاد است موارد و عوامل زیر رعایت می‌شود:

الف. قانون اساسی آن کشور اجازه می‌دهد که قشرهای وسیع تری به مجالس و یا دیگر پست‌های انتخابی راه یابند.

ب.امکان تماس بین مردم و مسئولان سیاسی، آسان و زیاد می باشد.[۱۱]

طبیعی است عدم رعایت دو نکته فوق از جمله موانع اصلی مشارکت عمومی محسوب می شود.

۲. تحولات جمعیتی:تحولات جمعیتی نیز از عوامل مؤثر بر کاهش یا افزایش مشارکت است. وجود جمیعت جوان از عوامل گسترش مشارکت است، زیرا کهن سالان، غالباً به مشارکت سیاسی و اجتماعی تمايل چندانی ندارند. البته این مدعای عمومیت ندارد ولی بی تأثیر در کاهش یا افزایش مشارکت عمومی نیست.[۱۲]

۳. عدم افزایش جمیعت شهری:از دیگر عواملی که مانع مشارکت عمومی می شود، عدم افزایش جمیعت شهری است. چرا که اقشار شهری بیشتر مشارکت جو هستند. البته منظور از مشارکت جو بودن افراد یک جامعه، شرکت در انتخابات نیست، بلکه شاخصه های دیگری مانند شرکت در مباحثات سیاسی، جمیعت ها و تشکل ها و خواندن مطبوعات سیاسی را نیز در بر می گیرد.[۱۳]

۴. مسائل اقتصادی:عدالت اجتماعی، اقتصادی و فقر زدایی، محور مهمی است که در گسترش مشارکت سیاسی و اجتماعی، نقش تعیین کننده ای دارد. خداوند در قرآن، عدالت اجتماعی و اقتصادی را هدف اجتماعی بعثت پیامبران الهی می داند.[۱۴] شهید مطهری در این مورد می گوید: «اول انسان باید سیر باشد بعد دنبال ایمانش می رود - چه رسد به مشارکت سیاسی و اجتماعی - این که می گویند: شکم گرسنه ایمان ندارد، یک حرفی درست است. جان، قدرت و مقام پس از این است که شکم سیر باشد. انسان پس از سیری شکم، دنبال این عواطف می رود. انسان در درجه اول، نگاهش به مسائل اقتصادی است.»[۱۵] واقعیت آن است که وجود فقر و بی عدالتی، مانع بزرگی بر راه تحقق مشارکت عمومی خواهد بود.

۵. بی اعتمادی به مسئولان:دو گانگی عملکرد مسئولان در قبل و بعد از انتخابات موجب بی اعتمادی و کاهش مشارکت می شود. پرهیز از وعده های غیر ممکن و نقد عملکرد مسئولان از راه های کاهش بی اعتمادی است.

پس در کل می توان عواملی از قبیل توطئه دشمنان، تشویش اذهان ملت، پیروی از هوای نفسانی، اظهارات نسنجیده بعضی از بزرگان و گروه گرایی را از جمله موانع مهم بر سر راه همبستگی ملی قلمداد کرد. همچنین می توان عواملی از قبیل ساختار سیاسی، تحولات جمعیتی، عدم افزایش

جمعیت شهری، مسائل اقتصادی، و بی اعتمادی به مسئولان را به عنوان مهمترین موانع مشارکت عمومی محسوب کرد.

معرفی منابع جهت مطالعه بیشتر:

۱. راههای تقویت مشارکت مردم در صحنه های سیاسی و اجتماعی، مرکز پژوهش های صدا و سیما، ۱۳۸۰.

۲. وحدت و امنیت ملی از دیدگاه مقام معظم رهبری، سلمان شایان فر، تهران، نشر نذیر.

۳. وحدت از دیدگاه امام خمینی (ره)، تبیان، دفتر پانزدهم.

۴. مشارکت سیاسی، علی اکبر علیخانی، سفیر، تهران.

پاورقی ها:

[۱] پرسشن و پاسخ از محضر رهبر معظم انقلاب، مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ص ۳۶۰.

[۲] صحیفه نور، ج ۶، ص ۱۶.

[۳] همان، ج ۲۰، ص ۱۹۳.

[۴] پرسشن و پاسخ از محضر رهبر معظم انقلاب، مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ص ۳۴۲.

[۵] صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۴۶.

[۶] همان، ج ۱۳، ص ۴۵.

[۷] پرسشن و پاسخ از محضر رهبر معظم انقلاب، مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ص ۳۵۹.

[۸] صحیفه نور، ج ۷، ص ۱۸۹.

[۹] همان، ج ۸، ص ۴۰.

[۱۰] نهج البلاغه، نامه ۶۲.

[۱۱] راه های تقویت مشارکت مردم در صحنه های سیاسی و اجتماعی، مرکز پژوهش های صدا و سیما، ۱۳۸۰. ص ۸۰.

[۱۲] همان، ص ۸۱.

[۱۳] همان، ص ۸۲.

[۱۴] سوره حديد، آية ۲۵.

[۱۵] اسلام و مقتضیات زمان، مرتضی مطهری، ج ۲، ص ۱۲۶.

مرکز مطالعات و پاسخگویی به شباهت حوزه‌های علمیه